

**ELS
NOSTRES
PERSONATGES
MITOLÒGICS**

(fameliars, barruguets, follet, crespells,
gegant des Vedrà, bruixes, fades...)

FAMELIAR

- Si volem un fameliar, hem d'anar la nit de Sant Joan, o la nit de Cap d'Any, davall el pont de Santa Eulària. Allí neix una herbeta a la primera claror del dia, que així com apareix, desapareix. Si la podem agafar, l'hem de posar de seguida dins una ampolla negra, i tapar-la. Aquesta herbeta es convertirà aviat en un fameliar.

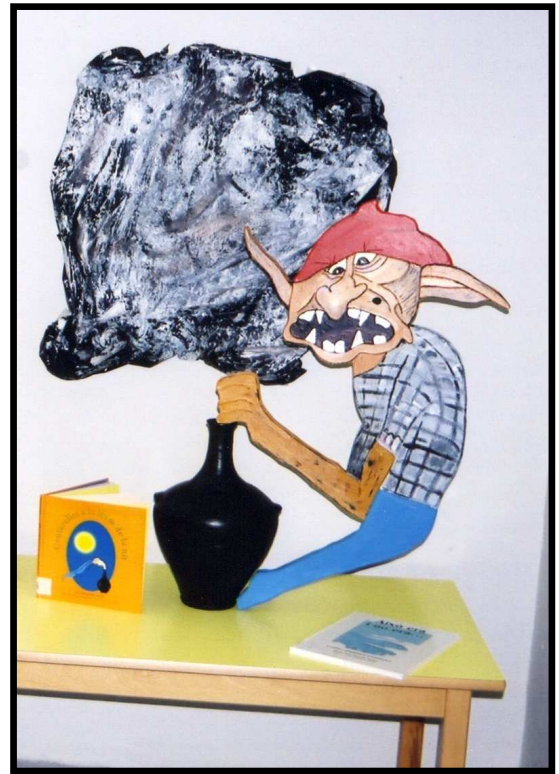
- Quan tenim un fameliar dins l'ampolla i l'obrim, aquest surt amb una fumarel·la negra. De seguida ens demanarà FEINA O MENJAR, FEINA O MENJAR! Li hem donar una cosa o l'altra. Normalment se li donen feines molt costoses o extraordinàries. També feines impossibles, que no acaben mai, com rentar llana negra fins tornar-la blanca.

- Per poder-lo tornar a ficar dins l'ampolla, amb una branqueta d'olivera beneïda, li hem de dir una oracioneta a l'orella, i ell mateix s'hi posa dins.

- El fameliar és un home petit i una mica lleig amb una boca molt grossa perquè li agrada molt menjar. No és dolent ni rebel, però sí molt nic i amb una mica de mal geni. També és molt treballador. Quan està fora de la botella, no para mai, o treballa o menja. En canvi, dins l'ampolla pot descansar una mica...

RONDALLA: *Els dos fameliars* (original de Joan Castelló Guasch)

Prop de Cala Llonga hi vivien dos majors que tenien dos fameliars feia molts d'anys. Un dia, el seu nét mentre jugava, va obrir les ampolles i els dos fameliars van sortir. *-Feina o menjar! Feina o menjar!-* cridaren els fameliars. *-Déu sigui amb naltros!-* va dir la majora. Com el seu marit no hi era i ella no sabia com ficar-los dins l'ampolla, els va manar que rodessin la sénia i traguessin aigua fins que omplissin el safareig. Però la majora, per tenir-los més temps enfeïnats, havia llevat el tap de l'ull de baix del safareig, i tota l'agua sortia camí avall. Així no s'acabarien mai d'omplir el safareig i estarien més temps enfeïnats. Sort que l'amo va arribar aviat, anà a cercar les botelles, i amb l'oracioneta els va ficar dins.

BARRUGUET

- El barruguet és molt entremaliat i li agrada fer moltes malifetes, com posar sal o cendra en el menjar, amargar coses, embullar fils, fer pessigolles als infants petits per fer-los plorar. Tot per fer enrabiar quant més millor.

- Sol viure en pous i cisternes. Li encanta estirar el poal quan algú vol treure aigua, per així no deixar-lo pujar. Com té molta força, això sempre li surt bé.

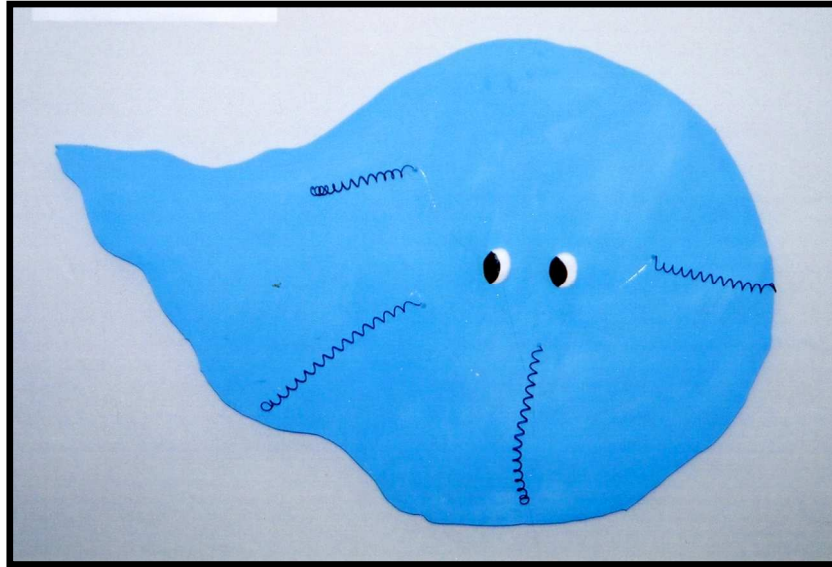
- Per tenir-lo content, li hem de deixar una llesqueta de pa amb un bocí de formatge. Li encanta! És l'única forma de tenir-lo tranquil·let i assossegat.

- El barruguet és un home petit, forçut, i molt rialler. Té una facultat molt especial, la de poder aparèixer amb s'aparença d'un animal com un cabrit o un boc.

RONDALLA (original de Joan Castelló Guasch):

Hi havia un pou a Sant Josep que segons diuen, hi habitava un barruguet molt entremaliat. De vegades es penjava a la corda i les dones no podien salpar el poal quan anaven a treure aigua. D'altres, les mules no volien beure dins la pica perquè el barruguet les sobresaltava. Prop d'allí hi vivien dos infants, en Pepet i na Marieta, que al solpost sempre deixaven damunt el replà del pou, una llesqueta de pa amb formatge. Mirau per on, la mare d'aquells al·lotets podia pouar aigua sempre que en volia, i les ovelles de son pare mai havien deixat de beure a la pica.

FOLLET

- El follet és un poder màgic, és un esperit. Això vol dir que no el podem veure, però si tenir-lo. No sabem d'on ve ni el que s'ha que fer per tenir-ne.
- La persona que té follet pot viatjar arreu del món sense que ningú la vegi, pot anar d'un caire a l'altra, o també pot fer-se invisible.
- Quan un infant és molt remenador i molt inquiet, solem dir que pareix que té follet.

RONDALLA: En Pere de Balàfia (original de Joan Castelló Guasch)

En Pere de Balàfia era un home garrut que volia tenir follet. Eren poca gent a ca seua, la feina era molta i li quedava poc temps per anar a divertir-se. Un dia va vendre una porcelleta a una veïeta, però passava el temps i no li acabava de pagar perquè no tenia sous. Com aquesta era molt espavilada i sabia que en Pere anava darrera el follet, li proposà un tracte: li explicaria que havia de fer per tenir-ne, a canvi de perdonar-li els sous. Com és natural, en Pere acceptà i aquella mateixa nit va fer el que li havia explicat. Per tenir follet s'havia de despullar i córrer pel carreró de ca seua sense que ningú el ves. Passaren més de deu nits i no hagué follet ni cosa semblant, i a més havia perdut els cinc duros de la porcelleta que li devia. Tot i això, en Pere ho seguí intentant.

CREPELLS

- A Buscastell hi ha una cova on hi viuen un crespell gros i set crespells més petits. Al mateix lloc també hi viuen les cuques, les llembres i les llonganises, altres éssers que surten a la nit, i es creu que són les ànimes dels difunts.
- Un crespell és un gegant que tira foc per l'únic ull que té. Diuen que té el cos ple de berrugues.
- Només surten de la cova des Crespells a les nits, quan els infants estan dins les seues cases. Si en troben per fora, se'ls mengen. És una història que es conta perquè els infants petits siguin bons i no s'allunyin massa de les seues cases, sobretot quan es comença a fer de nits.

GEGANT DES VEDRÀ

- Vivia a l'illa des Vedrà i li agradaven molt els pops.

RONDALLA: Es gegant des Vedrà (original de Joan Castelló Guasch)

Això eren dos germans molt pobres, en Joan i en Toni. Un dia son pare es va posar malalt i no es curava amb cap remei casolà que li pogués preparar la seua dona. Varen haver d'anar a buscar la curandera del poble per veure si el podia curar, i els va dir que aquella malaltia només tenia remei amb un pegat de fonoll marí des Vedrà. Tothom sabia que a l'illa des Vedrà hi vivia un gegant molt dolent i no s'hi podia atracar ningú, però els dos germans agafaren d'amagat el llaüt de son pare i es posaren a remar. Per desgràcia, el gegant els va enxampar. Mentre aquest tenia retingut en Toni, en Joan havia d'anar a pescar i portar-li tots els pops que pogués. Si no ho feia així, es menjaria en Toni. Un dia que en Joan en va pescar molts, va fer la idea de posar un bogamarí dins cadascun. Com sempre, el gegant se'ls va menjar tots, però ben aviat li va agafar mal de panxa. Sentia tant de mal que se'n anà a dormir. Els germans aprofitaren aquesta estona per lligar-li els peus amb una corda, agafar el fonoll marí per preparar la medecina i fugir. Del gegant no se'n va saber res mai més, i el pare dels dos germans es va curar.

BRUIXES

Les bruixes d'Eivissa no van en escombra, ni són dolentes. Coneixen totes les herbes, flors i arbustos, i fan molts d'encanteris.

RONDALLA: La bruixa de la Mola (original de Joan Castelló Guasch)

Un home començar a sospitar que la seua dona era una bruixa perquè veia que moltes persones malaltes sortien de ca seua i l'anava a veure molta gent. Quan li preguntà si ho era, ella li va dir que només ajudava a aquelles persones, i que no investigués massa perquè valia més no saber-ho tot. Una nit la va veure posar-se un unguent, dir les paraules "baix fulla, baix fulla", i començar a volar. Va quedar tant sorprès que va fer el mateix i quan va començar a volar, no va fer tant baix que va quedar esgarrinxat per tots els arbres i plantes que hi havia per on passava. Quan va trobar la dona, ja no podia més, estava desfet. -Mira que ho ets de beneit!- li va dir la dona. Les paraules màgiques eren "dalt fulla, dalt fulla", i ell ho havia dit al revés, per això s'havia fet tant de mal. La dona els va curar, i quan el seu marit va estar bo, ella va desaparèixer i no la va saber trobar mai més.

FADES

Sabíeu que a Eivissa també tenim fades...?

RONDALLA: Es geperut i les fades (original de Joan Castelló Guasch)

Hi havia una vegada dos germans, en Pep era ric i avar i l'altre, que es deia Joanet, era pobre i geperut. Un dia el germà geperut va baixar a Vila a vendre un cistelló de pebrassos. Hi havia tres fades que cantaven i no sabien com acabava la cançó, i en Joanet cantant molt fluixet va acabar-la. Les fades quedaren tant contentes que li canviaren els pebrassos per monedes d'or, i li llevaren el gep dient:

Per la fat i la fa,
que ma mare m'ha donat,
i ma germana m'ha encomanat,
que es gep s'hagi llevat!

Quan en Pep ho va saber, va voler fer el mateix i l'endemà se'n va anar a Vila a buscar-les amb un altre cistelló de pebrassos. Quan les va sentir cantar la cançó, les va interrompre amb un crit. Les fades varen quedar tant empipades que li posaren un gep i li ompliren el cistelló de sargantanes, dragons i cucs.

LLIBRES CONSULTATS:

Barruguets, fameliars i follet. Rondaies / Joan Castelló Guasch. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1993

Rondalles de Formentera / Joan Castelló Guasch. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1994

El gegant des Vedrà / Joan Castelló Guasch ; adaptació de Iolanda Bonet. Palma: Consorci per al Foment de la Llengua Catalana, 2005

Es gegant des Vedrà (teatre) / Bernat Joan i Mari. Eivissa: Can Sifre, 1994

Es fameliar, feina o menjar / Iolanda Bonet. Eivissa: Res Pública, 2002

Contarelles a la llum de la nit / Iolanda Bonet i Marí. Eivissa: Ajuntament d'Eivissa i Mediterrània-Eivissa, 1997

Rondalles des Barruguet / Iolanda Bonet i Marí amb dibuixos de Joan-Antoni Roig-Francolí Bonet. Eivissa: Ajuntament d'Eivissa i Mediterrània-Eivissa, 1999

Rondaies d'avui en dia / Daniel Cohen. Palma: Can Sifre, 2007